

Usmena književnost i nematerijalna kulturna baština mjesto Punat otoka Krka

Orlić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:968478>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Odsjek za kroatistiku

Ivana Orlić

Usmena književnost i nematerijalna kulturna
baština mjesta Punat na otoku Krku
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.
Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku

Ivana Orlić
JMBAG:0009068166

Usmena književnost i nematerijalna kulturna baština mjesta
Punat na otoku Krku

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i filozofija
Mentorica : dr.sc. Estela Banov

Rijeka, 2016.

Sadržaj

Sažetak.....	1
Uvod	2
1.Opći podaci o Puntu	3
2.Kulturni život	5
2.1. Puntarski tanci.....	5
2.1.1 Narodna nošnja	6
2.1.2 KUD Punat.....	7
3. Glazba u Puntu	9
4. Usmena književnost i književno stvaralaštvo	12
5.Narodni običaji	18
5.1. Škrebećenje	18
5.2. Potezanje komoštra	18
5.3. Vjenčanje.....	18
5.4. Klamanje	19
5.5. Puntarska straža.....	20
5.6. Prva nedjelja od maja	21
5.7. Komun.....	21
5.8. Pokladni običaj.....	22
6.Zaključak	24
Literatura :	25

Sažetak

Nematerijalna kulturna baština je pojam koji obuhvaća mnoga kulturna dobra i vrlo je važna za svaku zajednicu jer njome ističu svoj identitet. U ovome radu biti će tako sažete spoznaje o nematerijalnoj kulturnoj baštini mjesta Punta. Predstave, prakse, predmeti, događaji i slično samo su neke od pojedinosti koje su opisane u ovom završnom radu. Na početku samog rada ukratko je opisano mjesto. Punat je malo naselje na jugozapadnom dijelu otoka Krka. Za Punat i njegov kulturni život u prošlosti važan je događaj osnivanje narodne čitaonice. Politička situacija u prošlosti je bila takva da su Hrvati početkom 19. stoljeća bili samo jedan od brojnih naroda u Austro – Ugarskoj. Osnivanjem narodnih čitaonica na otoku Krku pa tako i u Punta poticao je ljude na stvaranje svijesti o svom jeziku. Kulturni život Puntara također je i ispunio puntarski tanac. U literaturi je puntarski tanac opisan tako da se mladić i djevojka drže za ruku i „pribiraju“ tj. stoje na mjestu i podižu noge do dvadeset cm i tada ih spuštaju. Uz ples, karakteristična je i odjeća plesača, a puntarska se kao i svaka otočka isticala po nekoj posebnosti. Ples je pratila svirka sopaca. Njih možemo definirati kao svirače puhačkih tradicijskih instrumenata sopela ili sopila. One su narodni instrument koji se od davnina svira na Kvarnerskom području i Istri pa tako i u Punta. U radu je također spomenut i rad KUD - a Punat koji je značajan za promicanje nematerijalne kulturne baštine i koji živo njeguje tradiciju. U daljnjim poglavljima književna se ostvarenja sagledavaju kao dio nematerijalne kulturne baštine s naglaskom na pučkim svjetovnim pjesama. Navedeni su primjeri različitih vrsta te posebnosti po kojima se ističu. Zadnjim je poglavljem o narodnim običajima zaokruženo opisivanje svih segmenata nematerijalne kulturne baštine mjesta Punta. Istaknuti su najznačajniji kao što su vjenčanje, komun, klamanje, puntarska straža, prva nedelja od maja, škrebečenje i potezanje komoštra. Neki od njih danas su djelomično prisutni, a nekih se samo sjećamo.

Ključne riječi: Punat, folklor, običaji, nematerijalna kulturna baština, usmena književnost, tarajakavice.

Naslov rada na engleskom jeziku: Oral literature and intangible cultural heritage of town Punat on the island of Krk

Uvod

Tema ovog završnog rada je kulturna baština mjesta Punta koja će biti predstavljena u cjelini kroz usmenu književnost i običaje. Biti će predstavljeni puntarski običaji nekada i danas, način življenja i kulturnog ostvarenja. Ovim završnim radom bit će pokazano kako Punat zasigurno, iako je malo mjesto možemo smatrati vrlo značajnim po pitanju čuvanja nematerijalne kulturne baštine. Ovaj rad sastoji se od 5 poglavlja. Prvo opisano u radu biti će samo mjesto, njegovi podaci i njegova povijest. Osnovna knjiga koja će mi biti vodič jest knjiga puntarskog svećenika Alojzije Ragužina, koja nosi naziv *Punat* (svezak II.) U toj knjizi sam naišla na osnovne podatke o već navedenim aspektima koje ću prikazati u svom završnom radu i pomoću nje obuhvatiti najznačajnije segmente puntarske baštine. On je nastojao u cjelini prikazati puntarsku prošlost, običaje i sve kulturološke značajke. Nakon opisa mjesta, biti će izložen njegov kulturni život koji uključuje vrlo važne segmente kao što su narodna nošnja i ples. Za poglavlje puntarskog tancu koristiti ću se istraživanjima Tvrka Zebeča, koji je vodio vrlo opsežna istraživanja i o puntarskom tancu te o pokladama. Ovaj završni rad biti će tako pregled svega kulturološki značajnog za mjesto Punat. Mnoštvo predaja, priča, pjesama, plesa, manifestacija samo su dio bogatstva koji su bili prisutni nekada, a neki još i sad. Nadalje, koristiti ću knjigu Estele Banov *Usmeno pjesništvo kvarnerskog kraja*, koja će mi poslužiti kao uvod u tematiku pjesništva na Kvarnerskom području. Primjere pjesama koji će biti izloženi u ovom radu preuzeti su iz Ragužinove knjige *Punat* (svezak II), ali i od živućeg sakupljača puntarskih pjesmica, priča, predaja i sl. Rade Žic nesebično mi je pružio svoju zbirku zapisanih priča, pjesama i predaja čije ću primjere koristiti u poglavlju *Glazba u Puntu*. Završno poglavlje obuhvatit će primjere pučkih svjetovnih pjesama i njihovu analizu te time zaključiti čitavu prezentaciju nematerijalne kulturne baštine ovoga mjesta. Mještani dosta njeguju stare običaje na razne načine, kroz udruge, kulturna društva i slično, što ću također uključiti u ovaj rad te opisati rad jedne od važnijih udruga a to je Kulturnog Umjetničkog Društva Punat. U zaključku ću istaknuti sve posebnosti koje su došle do izražaja u pregledu nematerijalne kulturne baštine i time zaključiti ovaj završni rad.

1. Opći podaci o Puntu

Punat je malo mjesto na jugozapadnom dijelu otoka Krka. Udaljen je svega desetak kilometara od glavnog grada Krka, ali iako malen veličinom vrlo bogat poviješću. Kao što se može skupiti mnoštvo podataka o kulturnoj važnosti ovoga mjestašca, upravo tako se može mnogo toga reći i o njegovom samom imenu za koje postoje mnoge teorije. Neke od važnijih kratko opisuje A. Ragužin u svojoj knjizi Punat. On tako navodi kako neki kažu da riječ Punat dolazi od riječ pun i nastavka – at, što je uobičajeno za razna imena naselja na Jadranskom moru. (Ragužin 1991: 12) Ipak, ona najznačajnija i danas najprihvatljivija je ona prema kojoj Punat dolazi od latinske riječ pons ili talijanski ponte. Upravo je to mišljenje i najzanimljivije jer se veže uz svojevrsnu priču. Ta priča ide tako da je postojao most koji je bio na početku puntarske uvale, današnji ostaci toga mosta su zapravo stupovi „babe“ kako ih nazivaju lokalni stanovnici. A. Ragužin ističe kako su 1892. dubili plitko dno ušća i kako su izvadili velika željeza sa šiljcima te je upravo to dalo povoda da se u grb Punta oslika ušće luke i most. Tako neki od mještana tumače da su preko tog mosta Krčani dolazili u davnim vremenima s volovima orati. Već od samoga imena mjesta, vežu se tako priče od kojih neke imaju manje, a neke više potkrjepljenja u povijesnim dokazima, ali svakako svaka od tih priča pokazuje bogatu baštinu.

Za Punat tako izvodimo iz povijesnih podataka zaključak da je prvi puta spomenut 1277. godine. Naime, u oporučnom pismo krčanke Staše Aurumelechino, spominje među svojim dužnicima „Grupa od Bošca“, taj naziv Božac zapravo je označavao lokalitet na južnoj strani punta. Upravo taj lokalitet odaje se starinom te su ga mještani prozvali „prva kuća“. (Bozanić 2016: 19) Ipak, izričito navodeći, literatura kaže kako se Punat izrijekom spominje 1377. godine te se ponovno radi o oporuci. Zanimljivost ovoga mjesta također proizlazi iz duge povijesti koju posjeduje pa tako o današnjoj gradskoj jezgri možemo pronaći povijesne podatke već u 15. stoljeću. Punat je ipak od 15. stoljeća bio u sastavu različitih država te su razne kulturološke, društvene i političke promjene ostavile najveći značaj na njegovoj nematerijalnoj imovini. Od najranijih dana pa tako i već od spomenutog 15. stoljeća kultura je imala veliku važnost. Vrijeme 15. stoljeća obilježilo je vrijeme Frankopana te označuje afirmaciju staroslavenskog bogoslužja i glagoljica. Najbolja potvrda za to je činjenica da su matične knjige od 1594. u Puntu pisane glagoljicom, a do sada su sačuvana dva kamena glagoljska natpisa iz 1535. i 1759. Osim toga, sagrađeno je nekoliko crkava tj. kapela kao npr. kapela sv. Jurja, kapela sv. Dionizija i dr. Nadalje je stiglo doba Mletačke republike, kratko austrijsko razdoblje, francuska vladavina itd. No, ono što bih izdvojila kao kulturološki važno je prijelaz 19. u 20. stoljeće kada svećenik

iz Punta Anton Karabić, postaje urednik i izdavač gospodarsko – poučnog lista u Trstu *Naša sloga*. (Bozanić 2016: 38) To je važno spomenuti budući da je to glasilo koje je odigralo važnu ulogu u političkom životu istarskih Hrvata. Također, 1875. utemeljena je i narodna čitaonica koja je pridonosila obrazovanju mještana i važna za pridonosenje zanimanja za hrvatsku pisanu riječ. Kako ističe A. Bozanić, čitaonica je bila otvorena za sve mještane neovisno o političkoj opredijeljenosti, iako se za nju znalo reći da je lijevo orijentirana pa je iz tog razloga često bila pod policijskim nadzorom. (Bozanić 2016: 53) Isto tako literatura ističe kako su se na Kljepini (ulici u Puntu koja i danas nosi takav naziv) u Gaudencijevoj kavani nalazili najčešće narodnjaci i sokoli dok su se lijevo orijentirani nalazi kod gostionice na ulazu u mjesto i kod brodogradilišta. Tamo su se našli i sljedbenici Radićeve stranke pa su se u pjesmi znali našaliti.

„Oj Punte žalosni,

Kad ćeš vesel biti,

Kad će ti se jime lipo vratiti ? “ (Bozanić 2016: 54)

Iako, bi se o povijesti Punta moglo reći još mnogo toga, ona nije osnova tema ovoga rada već kulturna baština koju ću prikazati u sljedećim poglavljima. Punat je tako prošao kroz brojne promjene, a stvaranjem današnje države otvoreno je novo poglavlje ovoga mjesta. No, u tom novom poglavlju ima i uvijek je bilo mnogo mjesta za sve ono lijepo i vrijedno čuvanja iz prošlih vremena.

2. Kulturni život

Jedan od najbitnijih događaja za Punat i njegov kulturni život u prošlosti je osnivanje narodne čitaonice. Politička situacija u prošlosti je bila takva da su Hrvati početkom 19. stoljeća bili samo jedan od brojnih naroda u Austro – Ugarskoj. Osnivanjem narodnih čitaonica na otoku poticala je ljude na razvoj svijest o svome jeziku, ali i važnosti kulture. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kada je osnovana čitaonica, ona je primala i časopis „Naša sloga“ koji je često donosio vijesti iz Punta. Puntari su naravno rado čitali taj list, jer su bili ponosni na to da njegov urednik Puntar pop Anton Karabaić. Čitaonica je imala preko 300 članova, koji su bili preko novina i radija vrlo dobro obaviješteni o svim aktualnostima. Koliko je značajna, govori i proslava 100 – godišnjice Čitaonice. Na kuću u kojoj je bila prva čitaonica postavljena je spomen – ploča.

Na ploči je ovaj natpis: „U ovoj kući 26. IX. 1875. god. – otvorena Narodna čitaonica. – U znak sjećanja na taj – događaj ovu spomen ploču postavlja – 26. IX. 1975. – narod Punta“. Šteta da taj tekst nije uklesan na kamenoj ploči i da je ploča u zadnje vrijeme nestala. Tom prigodom napravljena je lijepa značka s grbom Punta: anđeo raširenih nogu stoji na Buki, a ispod njega plovi lađa. Ispisane su na njoj godine 1875. i 1975. te tri riječi: Narodna čitaonica Punat. (Ragužin 1991: 218)

Naravno, iako vrlo važna, Narodna čitaonica nije jedini pokazatelj kulturnog života Punta. U to možemo ubrojiti i kulturne tekovine u koje će spadati glagoljica, kameni natpisi na crkvama ili u crkvama te natpisi na kameni spomenicima i natpisi na kućama. No, pored materijalnih dokaza kulturne baštine postoje oni nematerijalni koji su glavna tema ovoga rada. Stoga, sljedeće poglavlje započinje temom puntarskog tanca te nošnji koji su jedan od najznačajnijih elemenata kulturnog života Punta.

2.1. Puntarski tanci

Od naročite važnosti za ovo poglavlje je početi od same definicije plesa, koji naravno nije lako definirati zbog svoje široke upotrebe. Zebec tako tumači ples kao poseban fenomen tj. način komuniciranja i izražavanja osjećaja. (Zebec 2005: 5) Zbog takvog širokog definiranja plesa i istraživači plesa pod istim pojmom razumijevaju različite fenomene. U svakom istraživanju Zebec je tako zaključio da je u razgovoru s kazivačima uvijek kada je ispitivao o konkretnom

ples tancu dobivao odgovore u smislu tanca kao plesnog zbivanja. Tako su u Puntu tanac kazivači opisali ovako:

Tanac po domaću zove se i suprota i šoto, i polka, mažurka i tanac – to je sve skupa tanac. A u tom našem tancu ima posebni ples, posebni korak ki se zove tanac. A to vam je to, iza šota je tanac. To je jedno s drugim. (Zebec 2005: 19)

Također, u literaturi je puntarski tanac opisan tako da se mladić i djevojka drže za ruku i „pribiraju“, tj. stoje na mjestu i podižu noge do dvadeset cm i tada ih spuštaju. Djevojka drži mladića za njegov srednji prst, a ona se za to vrijeme vrti oko svoje desne noge. Čine to jedanput dok jedan mladić ne uzvikne „tomba“ što znači da moraju na drugu stranu. Tada ponavljaju isto te mladić raširi ruke, a djevojka se pred njim vrti sama.

2.1.1 Narodna nošnja

Narodna nošnja vrlo je važna za identitet svakog pojedinog kraja i očituje različite kulturne značajke. Svaki pojedini hrvatski kraj ima svoju posebnu nošnju, a na otoku Krku se te nošnje čak razlikuju od mjesta do mjesta, pa tako svaka ima nešto specifično. Za puntarsku nošnju je karakteristično to što se ženska nošnja razlikuje u kroju i šivanju.

Ženska nošnja u Puntu sastoji se od suknje koja je od vunenog štofa – tibita. Za pojasom je nabrana. Iznad pojasa je prišivena „fašica“, prsluk s naramenicama, čija je tkanina cvjetnog uzorka. Suknja je obično do gležnja ili malo dulja ili kraća. Straga na suknji je široki šareni „fijok“ s dugačkom trakom („kurdela“). Ispod suknje je „posuknja“, koja ima pri dnu „merlići“(čipke). (Ragužin 1991: 231)

Ženska nošnja naravno je raskošnija od muške i ima mnogo više detalja, pa tako se i na glavi nosi žuti „rub“, čarape su obično pletene te u bojama. Djevojke su obično nosile naušnice, a oko vrata ogrlice u raznim bojama. Nošnja muškaraca dakako se sastojala od manje dijelova.

Bijeloj košulji rukavi su široki, a na dnu je „laštik“. Prsluk – „krožatić“ – crne je boje. Hlače su crne, u bokovima široke i nabrane. Kapa je crna, dugačka i na kraju ima crni „čuf“. Čarape su bijele, a cipele crne. Oko bokova je žuti pas sa šarenim crticama. (Ragužin 1991: 231)

U pojedinim godišnjim dobima, nošnja bi varirala ovisno o temperaturi, bila je tanja ljeti, a zimi deblja. U svakidašnjem životu pretežna boja je bila crna, a jedna od teorija je da su se Puntari

tako odijevali zbog žalosti za svojim knezovima Frankopanima. Nažalost, već u drugoj polovici 19.stoljeća narodna nošnja se počela napuštati. Razlog tome je bila njezina skupoća.

Danas se narodna nošnja nosi jedino u posebnim prilikama ili nekim kulturnim događajima. Ponajviše je nose članovi KUD-a Punata na različitim manifestacijama, a jedna od zanimljivosti je da u mjestu Punat prilikom krizme svi krizmanici nose narodne nošnje, dok se u ostalim mjestima otoka Krka taj običaj počeo gubiti. Na tom primjeru možemo vidjeti kako Puntari potiču očuvanje svoje tradicije budući da je nošenje narodne nošnje na obredu krizme potaknuta iniciranjem mještana.

2.1.2 KUD Punat

Jedan od vrlo važnih promicatelja puntarske tradicije, ali i općenito hrvatske je KUD Punat. KUD Punat utemeljen je 1973. godine. Najprije su u osnovnoj školi nastavnice i mještani uvježbavali djecu domaće tance. Danas KUD djeluje u tri sekcije: folklorna, čiji je voditelj gosp. Stanko Mihajlović, tamburaški orkestar koji vodi Fran Karabaić i muška klapa pod vodstvom Josipa Blaževića. Većina od 80 članova KUD-a je iz Punta koji ima tek 1700 stanovnika.¹ Dokaz za to koliko je ovo društvo angažirano jest i činjenica kako izvode plesove iz različitih krajeva Hrvatske. Plesovi se izvode u izvornim narodnim nošnjama te uz pratnju narodnih instrumenata kraja odakle potječe ples. Njihova imovina koja uključuje nošnju iz svih krajeva Hrvatske vrlo je bogata. No, ipak njihova posebnost jest izvođenje puntarskog tanca po kojem su vrlo poznati.

KUD Punat postoji više od 40 godina te su njegovi članovi imali prilike sudjelovati na mnogim festivalima. KUD Punat tako je prepoznatljiv diljem cijele Hrvatske, a i svijeta. Zahvaljujući njihovom radu i stvaralaštvu, puntarski tanac svakako neće zamrijeti i sigurno će još dugo godina živjeti makar kroz rad ovog kulturnog umjetničkog društva za koje mogu neskromno reći da je najcjenjeniji na otoku Krku, a i šire. Ovo kulturnog umjetničko društvo ima i certifikat izvrsnosti za scensku prezentaciju hrvatske folklorne umjetnosti, koji nije lako dobiti. Isto tako njihov raspored tijekom ljetnih mjeseci vrlo je ispunjen, a jedna od bitnijih značajki kojoj prisustvuju je Krčki festival folklor. Naime, to je središnja manifestacija folklornih zbivanja koja je nezaobilazna za KUD Punat. Taj festival samo je jedan od događaja na kojem je promican folklor te njegova bogata tradicija, a ovo folklorno društvo čini to iz dana u dan. Njihov naporan rad i stalna volja rezultiraju isto tako lijepim rezultatima te iskustvom koje

¹ <http://www.kudpunat.hr/onama/>

dobivaju različitim putovanjima i upoznavanju drugih kultura. Biti članom KUD-a ne znači poštivati i promicati puntarsku tradiciju i širu hrvatsku već upoznavanje europskih i svjetskih tradicija te folklornih običaja. Stoga možemo zaključiti kako je KUD Punat još jedan od niza dokaza kako Puntari vole i promiču svoju tradiciju.

3. Glazba u Puntu

Glazba je danas kao i nekada nešto šta je prisutno u našim životima, a posebice vezana uz različita događanja koja uključuju veselje. Naravno, uska poveznica uz pojam tanca tj. plesa je i pojam sopaca. Njih možemo definirati kao svirače puhačkih tradicijskih instrumenata sopela, sopila. One su narodni instrument koji se od davnina svira na Kvarnerskom području i Istri pa tako i u Puntu. Obično su rađene od javora i žestile.

Redovito imaju tri dijela: krilo, pribiravicu i spuletu, na koju se natakne pisak. Svaka pribiravica ima šest rupica. Uvijek moraju svirati paralelno dvije sopile – „tanka“ i „debela. Pisak je obično napravljen od trstike i o njemu ovisi da li se u sopilu svira lagano ili ne, te on odlučuje o načinu puhanja u instrument određuje boju zvuka. Ako je pisak slab, svirač se treba napinjati i znojiti prilikom sviranja. Da se napravi dobar pisak, potrebno je napraviti 5 ili 6 pa i 10 pisaka. (Ragužin 1991: 230)

Kako su sopile iznimno cijenjeni instrumenti na ovom području tako su i sami sopci vrlo ugledni i cijenjeni. Nekada su čak imali svoja posebna mjesta. Na placama ili u kući sopci su znali sjediti na povišenom mjestu. Jedan od posljednjih sopaca na otoku Krku, Puntar je Marijan Orlić Senkić. Od najranije dobi do danas sopile su njegova velika ljubav. Istaknuo se i sviranjem, ali i kao posljednja osoba na Krku koja ih i izrađuje. O sopilama su pisane i čitave pjesme koje pokazuju koliko je važna njihova uloga.

SOPITE SOPILE

Sopite sopile pričvicu ognjenu
sopite roženice va huću manenu
jobrni ju jobrni samo ju ne prevrni
i ja san ju obrnul ma ju nisan prevrnul
kada tomba pride lipo se gjidajte
za dvi noge par, prid sebe puščajte
kada tanac fini lipo ju obrni
donaj njoj diku, materi ju vrni
divojka to voli više leh rožicu
da ju lipo pejaš držeć joj ručicu

Kantal na Puntí Jive Žic Anin, Zapisal A. Mrakovčić Pavlić na Jivanju
1891. (Rukopisni zapisa Rada Žica Mikulina)

Uz pjesmu i sopile, naravno da je najvažnija bila zabava i to su bile tri stvari koje su imale zajedničku poveznicu. Jedno je bilo uvijek usko vezano uz drugo.

ZAKANTAJMO

Zakantajmo mi dva dobre voje
neka ćuje cilo ravno poje
neka čuju brigi i hlmine
neka pisma nikad ne izgine
grozje nan lipo je rodilo
hvala bogu neka ga je bilo
jod masta će brzo vino biti
bila nedija će ga blagosloviti
pa će spod kanele se točiti.

Kantali Miko i Antica Žic Mikulin na Mikuju 1954. Zapisal Rado Žic
Mikulin (Rukopisni zapis Rada Žica Mikulina)

Važno je i spomenuti dvoglasje tijesnih intervala u ovom kontekstu budući da se Hrvatska ponosi ovim nematerijalnim oblikom baštine upisanim na UNESCO Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. God. 2009. Istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici je upisano na UNESCO-v popis nematerijalne svjetske baštine u Europi.

Dvoglasje tijesnih intervala poseban je stil folklorne glazbe. Specifičan je za područje Istre i Hrvatskog primorja. Prvi ga je opisao Ivan Matetić Ronjgov 1925. godine u svojim radovima O istarskoj ljestvici i O bilježenju istarskih popijevki. Razlog zašto je ovo važno u poglavlju glazba u Puntu je to što instrument koji najčešće prati ovakvu vrstu pjevanja jesu sopile. Postoje varijacije u ovoj vrsti pjevanja i različiti stilovi, tako npr. u kanatu drugi glas je zamijenjen malim sopilama, a u tarankanju riječi su zamijenjene slogovima koji imitiraju zvuk frule. Pjevanje u dvoglasju tijesnih intervala se odnosi na pjev u kojem se ista melodija pjeva kroz dva različita tonaliteta pri čemu se u jednom tonalitetu pjevač oslanja na djelomično "nosno" pjevanje koje daje tonu karakterističan prizvuk. Tonski nizovi su uglavnom sastavljeni od četiri ili šest tonova. Prilikom izvođenja dolazi do improvizacija i varijacija, no ostaje strogo pravilo

oko unisonih završetaka u oktavi. Naime, unisono pjevanje u glazbi odnosi se na zvučanje tonova jednake visine, ali različitih boja. Upravo tako pjevanje ostaje neizmjenjena značajka uz ostale improvizacije u kontekstu dvoglasja tijesnih intervala.

Osim toga, dvoglasje tijesnih intervala je specifično po svojim načinu odnošenja između teksta i glazbe. Obrasci strukture dvoglasja tijesnih intervala razlikuje se od najjednostavnije do vrlo kompliciranih oblika. Specifičnim se značajkama izdvajaju četiri podstila u okviru tradicije tijesnih intervala: kanat, tarankanje, bugarenje i diskatno dvoglasje. O tarankanju biti će riječi nešto više u poglavlju usmena književnost i književno stvaralaštvo u kontekstu konkretnih pjesama tararajkavica.

Ministarstva kulture RH dugo je nastojalo zaštititi dvoglasje pri UNESCO-u kao nematerijalnu kulturnu baštinu jer se štite oblici korištenja ljestvice, a ne konkretno sama ljestvica čija je osnovna znamenitost odmak od uobičajene temperacije. Ipak, ovakav način pjevanja prisutan je i danas na različitim manifestacijama, svadbama i slično, a osim toga postoji mnoge vrsni pjevači koji njeguju ovakav oblik pjevanja.

4. Usmena književnost i književno stvaralaštvo

Najstariji oblik književnoumjetničkog izražavanja je usmena književnost. Ona se razvijala na različite načine. Na nju utječu različite geografske i povijesne značajke i iz toga razloga svako kulturno stvaralaštvo određenog područja ima specifična obilježja.

Hrvatsku usmenu književnost u koju spadaju različite pripovijetke, bajke, legende i slično karakterizira jaka povijesna komponenta. Ta komponenta složena je od različitih izvora poput onih panonskih, balkanskih i mediteranski. Svaki od tih izvora utjecao je na različite posebnosti i elemente određenih književnih vrsta hrvatske usmene književnosti. Ona se ipak ne može ograničiti samo tim elementima, kao ni odrediti prema nesigurnom podrijetlu pojedinih tekstova.

U ovom poglavlju istaknute su pučke svjetovne pjesme koje su u velikom broju bile prisutne na ovom području. One se vezuju uz pojam usmenog pjesništva koji je najstariji oblik umjetničkog izražavanja riječju. „U prošlosti je ono često bilo usko povezano s glazbenom i plesnom umjetnošću, pratilo je čovjeka u svakodnevnim životnim situacijama, no još se češće javljalo u posebnim prigodama važnima za pojedinca ili zajednicu (...)“ (Banov 2000: 5) Tako svaki kraj ima određen repertoar koji je karakterističan za isti.

Ipak, u prošlosti sistematizacija hrvatskih narodnih pjesama bila je vrlo veliki problem. Primjerice, M. Topalović je svoju zbirku narodnih pjesama podijelio na pjesme ženske i pjesme muške. (Mlač 1972: 15) Postojale su i podjele prema kojima su se narodne pjesme dijelile na ženske, junačke i junačko – ženske. No, takva podjela se kasnije odbacuje. U pokušaju da se nađe pravedna sistematizacija za narodne pjesme iznosi se teorije da ih se razlikuje po načinu upotrebe. Prema tome postojale bi one koje se recitiraju sa ili bez pratnje glazbala, druge se pjevaju, a treće se kazuju tzv. kazalice brojalice. Ipak ni takva podjela nije bila dobra iz razloga što se mnoge narodne pjesme izvode u određenim prilikama tj. narodnim običajima. Stoga, izvodi se zaključak kako je vrlo važno odrediti da li određena narodna pjesma ima obredni karakter. Također za ovakve književne oblike, važno je istaknuti kako imaju određena obilježja koja ih čine da pripadaju li upravo narodnim pjesmama. Naime, moraju postojati segmenti koji na određeni način privlače pozornost, pa je vrlo čest postupak u ostvarivanju početne komunikacijske veze započinjanje dijaloške situacije. Osim tog sredstva koriste se i retorička pitanja, vokativi, imperativne konstrukcije i dr. (Banov 2000 : 97) Još jedno značajno obilježje

je korištenje različitih toponima. To sredstvo je vrlo važno, zato što određeni toponimi imaju značenje samo za određenu zajednicu koja ih susreće u svakodnevnom životu.

Pučke svjetovne pjesme možemo dijeliti na narodne, ljubavne, pirne, mornarske, mesopusne, vojničke i tarajakavice prema Ragužinu. Svaka od vrsta ima svoju posebnost i neke primjere.

a) Narodne pjesme

1. Kada pride blagdan od Svete Trojice,

Onda se narešu puntarske golice.

Na uši stavljaju po troje roćine,

Oko bila vrata kolar peruzine. (Ragužin 1991: 220)

U ovoj pjesmi možemo vidjeti spomenuto sredstvo lokaliteta, odnosno spominjanje Svete Trojice, što je naziv puntarske župne crkve. Također, spomenut je blagdan važan za Puntare te kako se puntarske žene ponašaju u takvim svečanim prilikama. Prisutna je rima što ukazuje da se ova pjesmica vrlo vjerojatno recitirala.

2. Popuhnul je tihi vetar,

I odnesal Mari krunu,

Nina nena zlato moje,

I odnesal Mari krunu.

Lipa Mare sprogovara,

Ki meni krunu našel,

Njegova bi ljuba bila.

Našal ju je jedan mladi,

Jedan mladi crni moro.

Lipa Mare sprogovara,

Voljela bih se utopiti,

Neg Morova ljuba biti. (Ragužin 1991: 220)

Ova pjesma je vrlo poznata na ovom području, ali i šire. Svojom vrstom ona odgovara romanci. Razlog tome šta ova pjesma iako, ima elemente liričnosti ima i epike. Prisutna je određena događajnost koju je moguće opisati, stoga je ne možemo odrediti kao tipičnu lirsku vrstu. Pjesma govori o Mari kojoj je odletjela krunu te obećava ako ju netko pronađe da će biti njegova. Međutim, kada otkriva da je to mladi crni moro, Mara bi se radije utopila. Karakteristična je i fraza nina nena, koja je poznata za kvarnerski kraj pa je tako prisutna i ovoj pjesmi.

b) Ljubavne pjesme

1. Lipa moja mladost,

Ka po Puntu vene,

Al Marina lišca

Uvik su rumene.

Ne veni ne veni,

Karofulu rumeni,

Podno srca moga

Ti si sposajeni. (Ragužin 1991: 223)

Ova bi pjesma naravno spada u lirsku pjesmu iz razloga što ne opisuje određeni događaj već se ona pjeva radi ugođaja. Prisutno je spominjanje toponima Punta po čemu možemo zaključiti kako je to lokalna pjesma, nastala na vrlo uskom području. Klasično sredstvo koje se upotrebljava jest usporedba cvijeta i djevojke.

c) Pirne pjesme

1. Paval je sestricu na pir zval,

Oj Paval je sestru na pir zval,

Oj ljubo moja,

Ne gren ja na pir tvoj,

Ne gren ja, Pavle, na pir tvoj,

Oj ljubo moja. (Ragužin 1991: 226)

U ovoj pjesmi su prisutna mnoga književna sredstva. Važna je anafora i epifora, razlog njihove prisutnosti je postizanje ritma što nas navodi na zaključak kako se ova pjesma recitira, a budući da je pirna mora imati naglašeni ritam. Ritam pridonosi tome kako bi pjesme bile pamtljive za recitiranje.

2. Prija te po Puntu

Zidi spopadati,

Lego će med nami

Ljubavi nestati. (Ragužin 1991: 227)

Ova pjesma je vrlo kratka, moglo bi je se više shvatiti kao uzrečicu. Metaforički je opisana veličina ljubavi, koje ne smije manjkati niti u jednom braku pa se stoga ona izriče prilikom obreda vjenčanja. Ljubav kao tema također je čest motiv lirskih pjesama stoga, ova pjesma

pripada lirskoj vrsti. Osim toga za lirske usmene pjesme karakteristična je njihova kratkoća koja je prisutna i ovoj pjesmi.

d) Mornarske pjesme

1. Onamo gre jedan brod,
U njemu dragić moj,
Ono su jadrašca,
Ka san ja šivala,
Ono je bandera,
Ku san rekamala. (Ragužin 1991: 227)

Mornarske pjesme su vrlo česta vrsta pjesama na području Hrvatskog primorja iz razloga što je to mediteransko područje i mnogi su mladići, muževi odlazili na brodove ili bili vezani uz neku pomorsku djelatnost. Tako ova pjesma opisuje brod u daljini koji vjerojatno opisuje ožalošćena djevojka jer spominje dragića na tom brodu.

e) Mesopusne pjesme

1. Mesopuste Frane,
Ti naša rujino,
Ti si nama popil,
Rakiju i vino. (Ragužin 1991: 228)

Ova kratka pjesmica i danas se čuje na puntarskim ulicama. Naravno, samo za vrijeme mesopusta, ali je zasigurno jedna od onih koje se ne zaboravljaju. Ova pjesma pokazuje već istaknuto kako je narodne pjesme teško okarakterizirati kao lirske ili epske. Ova pjesma je svojim obrednim karakterom mesopusna pjesma te je prisutna samo u toj prilici. Njena tematika i čitava struktura odgovara njenom obrednom karakteru.

f) Vojničke pjesme

1. Nećeš više govoriti, majko,
Kiša pada, spavaj, sine, slatko,
Nećeš više govoriti, oče,
Da ti vino i rakiju ločem. (Ragužin 1991: 228)

Kako ističe K. Mlač lirska narodna pjesma prati čovjeka od kolijevke do groba u svim segmentima njegova života. (Mlač 1972: 27) Iz tog razloga pronalazimo pjesme s različitim

temama iz života. Ova pjesma tako govori o mladićevom odlasku u vojsku što je nekada bio vrlo važan segment odrastanja. Mladić govori o tome što mu majka i otac više neće govoriti te time postiže sjetni ugođaj oko odlaska u vojsku.

g) Tarajakvice

1. Vražja mala kako lipo tanca,
Po smokvicu u Mata Lovranca,
Obrni ju, obrni, samo je ne zvrni,
Popadi ju za ručicu,
Ne stani njoj na nožicu. (Ragužin 1991: 228)
2. Kamo greš, divojko,
Tako rano z grada.
Lipo probučena ?
Pari da je blagadan,
Lipje kamižoti.
Ti nosiš na sagdan,
Neg druge divojke,
Ni na veli blagdan. (Ragužin 1991: 228)

Dvije posljednje navedene pjesme su vrstom tzv. tararajakvice što potječe od pojma tarankanje koji je već spomenut u poglavlju Glazba u Puntu u kontekstu dvoglasja tijesnih intervala. Naime, tarankanje je folkloristički termin koji ima dva osnovna značenja.

Prema Bonifačić R. tararajanje možemo sagledati na dva načina kao vještinu pjevanja koja imitira lokalnu instrumentalnu praksu ili kao izvedbu određenih pjesama uz sviranje tradicionalnih instrumenata te kao sviračku tehniku tradicionalnih instrumenata. (Bonifačić 1996: 150)

Kvarnerske tararajakvice su zasigurno posebnost kvarnerskog područja pa tako i mjesta Punta. „Termin tarankanje označavan poseban tradicijski način pjevanja karakterističan za područje Istre i Kvarnera, ili pak tehniku sviranja na tamošnjim tradicijskim puhačkim glazbalima (prvenstveno sopile, roženice)“ (Bonifačić 1996 : 170) Tarankanje je tehnički zahtjevan način muziciranja te je klasificiran s obzirom na odnos teksta i glazbe u tri tipa, temeljena na mogućnostima iskorištavanja slogova bez značenja, tekstova i naizmjenične upotrebe jednoga i drugoga. Prvo značenje tarajanja temeljilo se na izmjeni stihova i besmislenih slogova poput tanana, nana, tarara. Tararajakvice ponekad variraju različite melodije uz isti ili vrlo sličan tekst.

„ (...) a neka su mjesta poznatija po bogatoj izvedbenoj tradiciji u kojoj je ponekad uistinu teško razlučiti što je izravan nastavak starinskog pjevanja, a što je rezultat rada folklornih društava i kulturnih djelatnika.“ (Banov 2000: 129) Danas je ta glazbena tradicija dijelom glazbenog svijeta pretežito starije generacije izvođača, te je valja što bolje dokumentirati prije no što je potpuno izbací moderna i aktualna glazba.

5. Narodni običaji

Narodni običaji su ono što svaku zemlju, kraj, grad i selo čini posebnim, drugačijim i jedinstvenim pa tako i Puntari imaju one jedinstvene za sebe koje su se uvriježili kroz niz vremena. Neki od njih su zamrli, dok se neki još i dan – danas čuvaju pa makar i na neki način. Jedna od poslovice koja dobro opisuje stav Puntara prema običajima je: „Prije će nestat sela, nego običaja“. Iz literature ću izdvojiti neke od njih, a za neke od njih priložit ću današnja, moderna prikazanja koja su se odmakla od tradicionalnih, ali su želja da se održe ista pa makar i na malo moderniji način.

5.1. Škrebećenje

Škrebećenje je u Puntu bio običaj koji se održava u Velikom tjednu. Taj događaj se odvijao na Veliki četvrtak, Veliki petak i Veliku subotu. Skupila bi se nekolicina djece prije obreda u crkvi te zatim uzelo crkvene škrebetaljke i pošlo po Puntu. Skupina je hodala po Puntu i vikala : „Ala, ljudi, crikvu !“. Taj uzvik nije bio potpuno običan, već je bilo vrlo važno kako će se on izgovoriti i naglasiti. Naime, zadnji vokal u djeca bi razvukla s posebnim naglaskom i jačinom. Poanta ovakvog običaja bilo je obavješćivanje vjernika da će uskoro započeti sveti obred. Za djecu je to naravno bio poseban doživljaj, osjećala su se radosno i vrlo važno zbog zadatka koji su morala obavljati. Ipak toga događaja danas više u Puntu nema, budući da njegova funkcija s vremenom nije bila potrebna.

5.2. Potezanje komoštra

Ovaj običaj održavan je bio na dan prije Božića, a i danas se u nekom obliku odvija. Komoštar je, naime, željezni lanac na koji se u kaminu vješao lonac iznad vatre. Djeca su morala potezati komoštre i natjecala su se čija će komoštra biti svjetlija i čišća. Nažalost, često je tu bilo i nemilih događaja jer bi se komoštra zaplela za kamen pa bi djeca padala i slično. No, unatoč tome to je za njih bila svojevrsna radost.

5.3. Vjenčanje

Jedan od najvažnijih trenutaka u svačijem životu je zasigurno vjenčanje, koji je i danas i nekad bio vrsta obreda. Uz obreda vjenčanja vežu se mnogi običaji, svaki od njih je lijep kao što je i sam obred. Jednu od posebnosti koju ističe Ragužin u svojoj knjizi Punat II. je kako su zaručnik i zaručnica prije vjenčanja, morali kleknuti na prag roditeljske kuće te primiti blagoslov od

svojih roditelja. Na vratima crkve sve je bilo popraćeno muzikom te parom vještih svirača sa sopilama, a svatovi bi bacali bombone djeci i ljudima koji su došli ispratiti mladence. Što se tiče hrane na vjenčanju nezaobilazno je bilo puntarsko svadbena jelo „šurlice“.

Pjevale su se svadbene pjesme, od kojih nikada nije izostala pjesma : „Kad se je kćerica od majke dilila – suze je ronila, tako govorila – ne pitam te majko dara nikakova – već te pitam majko Božjeg blagoslova. (Ragužin 1991: 149)

Osim ovakvih pjesmica, pojavljivale su se i one u kojima je bio vrlo prisutan religiozni duh te je bilo vrlo poželjno imat sina redovnika ili kćer „koludricu“ (časnu sestru). Poslije ručka sve se nastavljalo naravno u duhu muzike te se prolazilo po mjestu i plesalo po raskršćima, placi i slično. Zanimljivost je ta da kada su mladenci vraćali s ručka kući pred vratima kuće bi se razvio vrlo napeti razgovor. Naime, vodio se razgovor između onih u kući te zaručnika koji bi trebali dokazati da su sposobni brinuti se o kućanstvu, odgajati djecu u poštenju i sl. Onda kada bi uvjerali ukućane u to smjeli bi ući u kuću.

O činu same svadbe kako je izgledala istražio je Vladimir Mrakovčić koji je na puntarskom govoru zabilježio kako je to nekada izgledalo.

Na dan pirovanja sprave se pirovljani va nevestičinu kuću. Nevesticu tutu dvi, tri oboučuju i načinjaju. Na tolike bele kamižoti klade suknu od tibita, ka jima zada lipe ćufici od svilene kurdelice. (...) Kad je već tako pomalo spravna, redu pomalo crikvu. Prva re nevestica, a njoj napored kumpar držeć jedan rubac... (Mrakovčić 1949: 135)

Kasnije naravno mlada dolazi u crkvu te ondje ona i mladoženja dobivaju blagoslov.

5.4. Klamanje

Ovaj običaj je zapravo vezan uz jednu osobu, a ne uz čitavu skupinu stanovnika Punta ili dr. Običaj se sastojao u tome da jedan čovjek pođe po mjestu i uzvikuje „klama“. Svrha je bila da obavješćuje ljude ako bi došao brod s ribama, krumpirom ili nekom potrepštinom. Taj je čovjek naravno bio plaćen da ode na određena mjesta i proširi takve vijesti. Kasnije je bio kupljen maleni bubanj te bi općinski službenik vršio isti zadatak. Kada bi stanovnici čuli pogodne obavijesti, oni bi žurno išli na mjesta prodaje da kupe što im je potrebno, budući da su ljudi tada živjeli u vrlo skromnim uvjetima. Uz ovaj običaj tako se vežu i mnoge zgode i šaljive anegdote, a jednu od njih napisao je i Ragužin u svojoj knjizi Punat II.

Pripovijeda se da su jednog dana došla iz Krka dva dobro raspoložena Baščana na sv. Mikul i prevezla se na Punat. Htjeli su se malo razveseliti na račun Puntara. Našli su jednog mladića, nagradili ga i rekli mu da pođe te neka oglasi : „Ki jima kakvih starih postolin, neka nosi na placu.“ Baščani su se raspoloženi požurili preko Treskavca. Dakako, starih cipela je imala svaka obitelj, te su nanijeli na placu cijelu hrpu postoli. Brzo su uvidjeli da su izigrani. Doznali su da su ti kupci iz Baške, pa su poslali općinske pandure neka požure za njima. Već su bili preko Treskavca, ali su ih uhvatili, doveli u Punat i bacili u „stražu“. (Ragužin 1991: 252)

Ovaj običaj naravno danas nije uopće prisutan budući da takvo obavješćivanje nije potrebno. Moderno doba i moderne prilike istisnule su ovaj običaj kao i mnoge druge. U današnje vrijeme tehnologije i trgovine sve nam je prisutno na dlanu i ljudi nisu toliko potrebiti kao nekada tako hrliti na placu da bi kupili jabuke, krumpir i ostale potrepštine.

5.5. Puntarska straža

Puntarska straža, koja je već spomenuta zapravo nije običaj, a nije niti nikakva straža već je to puntarski zatvor. To je bila neugledna kućica, koja je stajala na dno današnje ulice Kljepine. Uz taj zatvor tako se vežu mnogobrojne anegdote starih Puntara koji su mnogo toga doživjeli u mladosti, kada su kolale razne zabrane. Tako je jedne godine vladala zabrana da se ne smije pjevati po noći u Puntu. Naravno, mladima je to teško palo i nisu prihvatili tu zabranu, ismijavali su policajca kada im je prišao i zbog toga su morali otići u stražu jer nisu htjeli odati onoga koji je započeo.

Puntari su se tako često suprotstavljali tadašnjim policajcima i nisu im bili osobito mili. No, bilo je događaja kada su se i oni smilovali. Tako postoji priča o Ani Mičić, koja je imala dućančić te je jednom prilikom stavila pršut na lutriju pa je nekolicina mladića osvojila isti. Pala je noć, a oni su naravno ostali pjevati i piti te su im stigli policajci da ih opomenu. Društvo ih je pozvalo k njima i na kraju su se policajci pridružili. No, tad su postojali i žandari, budući da je to bilo vrijeme Kraljevine Jugoslavije, te su i oni stigli i njih su pozvali da dođu na jelo i piće. „Kako su se iznenadili kad su uz stol našli policijote – stražare reda! Stojeći na nogama uzela su i trojica žandara komadić pršuta i popili času dobrog vina...“ (Ragužin 1991: 254)

Puntarska straža tako je dio nekadašnjeg društvenog života Puntara, ponekad lošija, a ponekad i smješnija strana.

5.6. Prva nedjelja od maja

Prva nedjelja od maja jedan je od običaja koji se i danas održava. U tragovima i bez prave funkcije kao nekada, ali ipak postoji. Običaj se sastojao u tome da generacija mladića koja mora poći u vojsku, nabavlja jedno trešnjino stablo, najčešće na Muraju ili Lakmartinu (mjestu u blizini Kornića). Morali bi ga zasaditi na sredinu parcele, te od stabala obližnjih kuća protegnuti konopce te na njih izvjestiti rupce koje bi obično donosile djevojke. Nakon toga bi mladići i djevojke plesali. Danas taj običaj izgleda malo drugačije budući da vojske nema. Generacija koja „pravi maj“ je onaj generacija koja je tu godinu napunila 18. godina, često pomažu mladići generaciju stariji ili mlađi. Najveći pothvat je nabavljanje trešnje, koju i danas najčešće nabavljaju u okolici Kornića. Djevojke daju rupce simbolično, koji se pritom samo vežu na trešnju. Jedan od novijih običaja također vezano uz to je da se mladići potpisuju u centru mjesta gdje je postavljena trešnja. Plesa i muzike ne manjka te je vrlo važno da mladići ostanu čuvati trešnju, jer ako je netko sruši iz „dišpeta“ (prkosa) to je sramota. To mogu činiti starije generacije, a pred par godina se dogodilo da su došli Kornićari i uzeli trešnju, koji također imaju isti običaji. Puntari kako bi se osvetili, krenuli su na Kornić napraviti „toro“ (uzbunu), no, nakraju su ostali tamo veseliti se i sve je završili u radosnom raspoloženju.

5.7. Komun

Komun je običaj koji se veže uz berbu grožđa, naime, morale su se popravljati ceste u Puntu i okolici Punta. U tome je sudjelovala većina stanovnika. Zvono na crkvi sv. Roka odavalo je znak kada treba poći na rad. Okupljanje je počimalo na Novoj placi, a ljudi su donosili razan alat. Vođa posla je bio jedan općinski odabranik, koji je zapovijedao gdje će koja grupa raditi. Muškarci su tako obavljali teže poslove i batom razbijali veće kamenje po putevima. Ovaj je običaj obično počimao mjesec dana prije Miholje – vrijeme prije berbe grožđa. Nažalost, nakon 2.svj.rata ovaj je običaj počeo zamirati, budući da se puno stanovnika počeo zapošljavati u Brodogradilištu, Marini i slično. Jedan od zadnjih „komuna“ svakako je sazvaio Ive Žic Tolanić, koji je pozvao ljude na popravak puta za Runtele. Danas sve vrlo malo ljudi bavi berbom grožđa u Puntu, već se nekolicina koja se bavi poljoprivredom bavi maslinarstvom po kojem je Punat vrlo poznat. Samim takvim raspletom događaja, ovaj običaj više nije bio potreban jer prvobitne djelatnosti berbe grožđa bivalo je sve manje i manje. Danas mještani prepričavaju kako se posljednji komun odvio pred 10 – 20 god. Što je relativno malo, ali godine će prolaziti, a ovo će biti samo još jedan od običaja kojeg će se Puntari sjećati preko knjiga i priča.

5.8. Pokladni običaj

Pokladni običaji tj. mesopusni kako to kažu mještani jedni su od najznačajnijih običaja prisutnih na ovom području. Naime, mesopust je nešto što se ne propušta i nešto do čega svih Puntari jako drže i poštuju. Također, ples ima vrlo važnu ulogu i u pokladnim običajima te je ples u doba poklada jedan od najranijih istraživanja Tvrtka Zebeća. „Analiza tih običaja van Gennepovom teorijom obreda prijelaza pruža novo, kompleksnije tumačenje običaja, a tradicijski ples tanac izdvaja iz plesnog repertoara Punta kao jedinstveni ples.“ (Zebec 1994: 106). Naime, Zebec ističe kako su godišnji običaji značajni za cijelu zajednicu te u njima članovi djeluju kao skupina, no ipak sami pojedinac time ne gubi na značenju. Upravo iz toga razloga takvih obreda dobivaju značajku životnih obreda prijelaza.

Poklade, kao fazu tranzicije spomenute veće ceremonijalne cjeline, možemo dalje promatrati kao samostalnu cjelinu koja se ponovno sastoji od tri faze. Shema je tako podvostručena. Razdoblje od Tri kralja do pokladne subote tvorilo bi tada fazu separacije (odvajanja), dani od pokladne nedjelje do pokladnog utorka faza su tranzicije(prijelaza), a Pepelnica čini fazu inkorporacije (uključivanja.) (Zebec 1994: 103)

Upravo tako kako su navedene ove faze, tako svaki od tih dana ima neki značaj za puntarsku zajednicu. Dakle, i u današnje vrijeme prvi četvrtak nakon Tri kralja djeca i mladi odlaze po puntarskim kućama i pjevaju pokladne pjesme. Naravno za svoje pjesme bivaju darivani pokojim jajetom, slasticom i slično. Takav način veselja traje do pokladne nedjelje, odnosno koliko traje mesopust toliko je četvrtaka. Naravno, osim četvrtka važna je i subota u kojoj je u puntarskom Narodnom domu svake subote prisutan tanac. Naime, i danas on nosi naziv „mesopusni tanac“ iako je to već puno moderniji oblik. U mesopusnom odnosnom pokladnom tjednu nakon četvrtka i subote dolazi i nedjelja, tijekom koje predškolska i školska djeca imaju u Domu predstavljanje svojih maski. Djeca to čine u nedjeljno popodne, a odrasli navečer. Potom dolazi ponedjeljak i običaj kordije.

Kordija se sastoji u tome da se formiraju parovi muško – ženski. „Pojedinci, članovi skupine koja održava kordiju, dogovaraju se međusobno, momci s djevojkama, o tome tko će s kime ići u kordiju, a svi zajedno o organizaciji iste kordije.“ (Zebec 1994: 107) U dogovorenom vrijeme popodneva mladići se nalaze u Narodnom domu i potom počnu obilaziti kuće djevojaka s kojima su u parovima. Sve je popraćeno pjesmom i plesom, a u svakoj kući se zadržavaju te s vremenom kordija raste.

Sudionici, članovi kordije, razlikuju se tijekom pokladnih običaja od ostalih članova zajednice osobitom odjećom. Usred pokladnog razdoblja oni nisu maskirani(!); tek se naziru elementi unificiranog odijevanja. Momci imaju crvene marame oko vrata, a djevojke „francuske“ kape na glavi. (Zebec 1994 :108)

Kada se okupe svi parovi odlaze na placu i tamo plešu puntarski tanac. Na kraju se ponovno nalaze u Narodnom domu gdje svi skupa imaju večeru što je mlađi oblik završavanja kordija. Zatim dolazi pokladni utorak gdje su parovi iz kordije ponovno prisutni i u povorci. U kordiju parovi odlaze tako sve dok se ne ožene, danas to završava i ranije zbog različitih obaveza, ali nekada je trajalo do ženidbe.

Nakon ponedjeljka na koji se odvija kordija, dolazi pokladni utorak tj. mesopust. Glavni organizatori mesopusta su tzv. mesopustari. Oni se dogovaraju o izradi mesopusnog lutka Frana, o svojoj zajedničkoj maski, sastavljanju napovidi (dokument u kojem su zabilježena godišnja događanja Punta na ironičan način) te o cijelom mesopustu. Sami mesopust se sastoji od povorke koja ide određenom rutom kroz malo širu jezgru Punta i to se odvija tri puta, a potom se cijela povorka sakuplja na placi gdje se čita napovid. Napovid čitaju mesopustari, a u mesopustare spadaju ljudi koji su se protekle godine oženili. Poslije toga navečer do pola noći se ponovno odvija zabava u Domu. Nakon ponoći svi odlaze kućama, žalosni jer je još jedan Mesopust završio. Još se jedna mala stavka nalazi u tom običaju, a to je da mesopustari sakrivaju lutku Frana, a muškarci se tokom zadnje tj. mesopusne noći okupljaju i traže Frana.

Oni taj dan oplakuju i traže Frana. Time simbolički označavaju i kraj pokladnog razdoblja, a ta faza njihovih životnih obreda prijelaza ujedno cijeloj zajednici simbolički donosi smirenje, očišćenje, i povratak u razdoblje jačanja pravila, Korizmu (...) (Zebec 1994: 110)

Pepelnicom dolazi tako do završetka ovog najdužeg Puntarskog običaja, a i vrlo vjerojatno najmaštovitijeg, najznačajnijeg i najodržavanijeg te je kroz mesopust svakako vidljiva već spomenuta poslovice „prije će nestat sela, nego običaja“.

6. Zaključak

U ovom završnom radu prikazan je pregled nematerijalne kulturne baštine mjesta Punat na otoku Krku. Važno je to da je prikazano kako iako, malo mjesto poput ovog može imati mnoštvo povijesne, kulturne i književne važnosti. Otok Krk sam po sebi, ima tendenciju da svako mjesto odnosno 7 najvećih ima neku svoju posebnost i svaki se odlikuje različitim, ali vrlo bliskim značajkama. Punat tako ima svoje različite legende, predaje, pjesme i sl. Kao što je već prikazano u očuvanju nematerijalne kulturne baštine dakako veliku važnost imaju i stanovnici koji nikako ne da ju zaboraviti na svoje. Kroz kulturna umjetnička društva i razne manifestacije puntarska prošlost svakako živi i danas. Mesopust je svakako jedna od najznačajnijih manifestacija i kroz nju se se vidi kako „maškare“ nisu puko maskiranje u različite uloge, već je to događaj koji je od davnina imao svoju društvenu ulogu. Naravno mesopust nije samo jedini događaj već su tu i spomenuti puntarska straža, vjenčanje, komun, prva nedjelja od maja itd. Neke od njih postoje i danas iako su izgubile društvenu ulogu, dok se drugih samo prisjećamo. Također, mogu primjetiti kako su u posljednje vrijeme mnogi ljudi angažirani oko puntarske baštine budući da su izdane mnoge knjige na temu puntarske prošlosti te njene baštine što je još jedan pokazatelj zanimljivosti iste. Punat je samo jedna od riznica diljem lijepe Naše ispunjena nematerijalnom kulturnom baštinom, ali nikako ne treba biti izostavljena, a danas sve više ljudi radi na tome kako bi i pismenim putem ujedinili sva bogatstva.

Literatura :

1. Banov, E. *Usmeno pjesništvo otoka Krka* 2000. HFD : Rijeka
2. Bonifačić, R. *Tarankanje: glazbena tradicija u nestajanju* 1996. (preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/43461> 16.08 2016 u 12 : 01)
3. Bozanić, A. *Punat povijesni hod, župa i iseljenici* 2016. AKD : Zagreb.
4. Mlač, K. *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike* 1972.NZMH : Zagreb.
5. Mrakovčić, V. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena : *Životni običaji u Puntu* 1949.
6. Ragužin, A. *Punat I.* 1991. KRČKI ZBORNIK : Punat
7. Ragužin, A. *Punat II.* 1991. KRČKI ZBORNIK : Punat
8. Zebec, T. *Tanac u pokladama Punta kao obredu prijelaza* 1994. (preuzeto s hrcak.hr 14.7.2016 u 15:32)
9. Zebec, T. *Krčki tanci.* 2005. Adamić : Zagreb – Rijeka.
10. Žic, R. Rukopisni zapisi

Internetske stranice:

<http://www.kudpunat.hr/onama/> (06. 09. 2016 11:36)